

EESTI PUNASE KARJA TÕURAAMAT

A. Zeemann

Ajalugu

“Iga karjakasvataja, kes oma karja teatavas sihis arendada tahab, peab oma suguloomi täielikult ja põhjalikult tundma. Ta peab tundma nende välimisi ja sisemisi omadusi, nagu: keha üldine ja üksikasjaline areng, tervis, saagiand, pärandamise võim, iseloom jne. Ta peab ka tingimata tundma nende põlvnemist, s.o. nende esivanemaid ja viimaste eelpool loetletud välimisi ja sisemisi omadusi. Ainult siis, kui ta järjekindlalt ülesseatud nõudmistele vastavate omadustega loomi suguloomadeks valib, võib tema töö edu olla,” on esimese trükitud tõuraamatu sissejuhatavas osas oma mõtteid väljendanud agronoom Jaan Mägi. Kuldsed sõnad, mis ei ole tänaseks osaliseltki oma väärtust minetanud.

Praktiline töö veiste tõuraamatuga sai alguse 1885. a., kui alustas tegevust veiste tõuraamatusse märkimise komisjon. Sellesse võeti teatud põlvnemisega, eksterjöörilt, mõõtmetelt ja kehamassilt nõuetele vastavaid eesti maakarja ja angli tõugu veiseid. Trükitud kujul ilmus esimene tõuraamat Jaan Mägi ettevõtmisel 1918. a. Selles oli 41 puhtatõulist angli tõugu pulli, 99 puhtatõulist angli tõugu lehma ja 1446 segaverelist angli lehma, kokku 1586 veist.

Loomi võttis tõuraamatusse komisjon. Kõigepealt uuris komisjon, milline siht on talu karjapidamisel ja kas see on oludega kooskõlas. Edasi püüdis komisjon saada võimalikult kindlaid teateid loomade põlvnemise kohta. Tõuraamatusse võetavad loomad pidid olema teatud vanusega, terve väljanägemisega, tõule ja tüübile vastava hea kehaehitusega, jõudluskontrolli all ja vastama toodangu minimaalnõuetele.

Tõuraamatusse võetavate loomade välistest tunnustest hinnati nahka, väliseid piimatunnuseid, kuju, pead, kaela, turja, rinda, selga, kõhtu, ristluud, laudjat, saba, jalgu, suguorganeid, piimatüüpi ja värvust. Värvust hinnati eraldi karvadel, nahal, ninapeeglil, välimistel häbememokkadel, sarvedel ja sõrgadel. Välimiku hindamise juures võeti loomadelt 16 kehamõõdet. Tõuraamatusse võetavad loomad ja andmed nende kohta kanti kohapeal vastavas raamatusse ja sellele kirjutasi alla kõik komisjoni liikmed. Seda raamatut hoiti keskseltis algdokumendina.

Eesti Angli Karja Tõuraamat II ilmus 1927. aastal ja sinna olid märgitud veised aastatel 1918...1925.

Kolmas raamat ilmus trükist 1929. a. Eesti Punase Karja Tõuraamatu nime all. Tõu nimetuse muutmist angli karjast eesti punaseks tõukarjaks põhjendas Jaan Mägi oma doktoriväitekirjas. Ajaloolist arengut jälgides oli uus tõug aretatud neljast algkomponendist: eesti maakarjast, angleri tõust, põhja-schleswigi ja taani punasest piimatõust. Nimetatud tõud erinesid üksteisest suuremal või vähemal määral ja uus tõug ei esindanud täielikult ühegi aretuskomponendi omadusi. Nii nimetati uus tõug eesti punaseks veisetõuks.

Tõuraamatusse märkimisel kasutati samu tõumärke nagu angli tõu juures. AT – täisverd punane tõukari ja AS – segaverd punane tõukari. Tõumärgid kinnitati vastavate plekkidega loomale kõrva. Tõuraamatusse võetud lehmade omanikud olid kohustatud igal aastal Eesti Punase Karja Seltsile teatama järgmised andmed: kehamass, piimatoodang, rasvaprotsent, võirasva hulk, söötühikute hulk ja söötade jagunemine, toodang 100 söötühiku kohta, paarituse aeg, pulli nimi ja tõug, poegimise aeg, vasika sugu, värvus ja sünnimass, lehma kinnispäevad.

Kuni 1939. aastani ilmus 7 punase karja tõuraamatu köidet, kaheksas avaldati 1947, ja üheksas 1948. a. 1951. aastast alates alustati numeratsiooniga jälle algusest ja 31. köide ilmus 1989. a.

Nõukogude võimu ajal kasutati punasel karjal tõumärke ЭСАТ – puhtatõulised loomad ja ЭСАТМ – ristandloomad. Lehmadele olid kehtestatud toodangu miinimumnõuded, nii et sisuliselt oli tegemist praeguse mõiste järgi eliittõuraamatuga.

Kaasaeg

Koos Eesti taasiseseisvumisega võeti eesti punase veisetõu juures alates 1. maist 1991 kasutusele uus tõumärk EPK.

Alates 1. jaanuarist 1997 muutus tõuraamat põhimõtteliselt. Enam ei võetud loomi tõuraamatusse toodangunäitajate alusel, vaid oluline oli põlvnemise olemasolu nelja põlvkonna vältel. Loomadelt võeti kuus mõõdet ja määrati kehamass. Välimik pidi olema hinnatud.

Alates 1. jaanuarist 2000 määratakse tõuraamatusse võetavatel lehmadel ainult ristluu kõrgus ja kehamass. Välimik peab olema hinnatud.

Praeguse aja seisuga on eesti punase karja tõuraamatus 9400 lehma.

Kokkuvõte

115 aastat on veiste tõuraamatuga tehtud sihipärast tööd. Aastate jooksul on muutunud ainult tegelik töö tõuraamatuga. Algusaastail oli põhieesmärk tõutüübile sobivate loomade leidmine ja nende põlvnemise otsimine. Nõukogude ajal märgiti tõuraamatusse ainult kõrgete toodangunäitajatega lehmi. Kaasajal tähendab tõuraamat kogumit kontrollitud põlvnemisega lehmadest ja pullidest.